

Taiteilijat liikkeessä

Tuija Hautala-Hirvioja

Vargas de Freitas Matias, Rita. *International Artists-in-Residence 1990–2010: Mobility, Technology and Identity in Everyday Art Practices*. University of Jyväskylä, 2016. <https://jyx.jyu.fi/dspace/handle/123456789/52174>.

MA Rita Vargas de Freitas Matias puolusti taidehistorian väitöskirjaansa Jyväskylän yliopiston Humanistisessa tiedekunnassa joulukuussa 2016. Hän tarkastelee tutkimuksessaan kansainvälisten residenssitaiteilijoiden työskentelytapoja ja niiden merkitystä erilaisissa viitekehyksissä sekä pohtii residenssitaiteilijoiden identiteettiä heille vieraan kulttuurin arkisissa käytänteissä. Tutkija pohtii myös sitä, miten matkustaminen vaikuttaa taiteilijoiden luovaan työhön ja luoviin prosesseihin ja miksi taiteilijat matkustavat ulkomaille. Lisäksi hän haluaa selvittää, mitä muutoksia viimeisen kymmenen vuoden aikana on ulkomailta työskentelyn mahdollisuuksissa tapahtunut ja millaisissa ympäristöissä taiteilijat ovat kuluneen 10 vuoden aikana työskennelleet.

Tutkimusaihe on ajankohtainen ja myös haastava.

Tutkimustavoite on jaettu kolmeen kysymykseen, joista ensimmäinen lähinnä pohtii taiteilijoiden syitä ja tarpeita matkustaa eri maissa sijaitseviin taiteilijaresidensseihin. Seuraavan kysymyksen avulla selvitetään vierailujen merkitystä itse taiteelle sekä miten nykyiset kommunikointivälineet tukevat heidän oleskeluaan. Tutkija analysoi residenssien vaikutusta itse teoksiin ja sitä, miten vaikutukset ilmenevät. Rita Vargas on itse ollut residenssitaiteilijana eri maissa, joten tutkijalla itsellään on paljon kokemuksellista ja ns. hiljaista tietoa tulkintojensa tueksi.

Tutkija toteaa, ettei matkustamisen historia tullut ensimmäisenä hänen mieleensä kun hän alkoi pohtia tämän päivän residenssitaiteilijoita ja heidän liikkumistaan. Ihmistä on aina ajanut tai piiskannut liikkeelle uteliaisuus ja halu oppia sekä kokea uusia asioita. Joskus on lähdetty ammatillisista syistä kuten nomadit aikoinaan, joskus eettisistä ja ylevistä syistä kuten pyhiinvaeltajat tai uutta etsimään kuten tutkimusmatkailijat tai vaihtelua halusta kuten turistiit. Matkustamisen historiasta nouseekin paljon yhtymäkohtia nykypäivän kulkemiselle. Taiteilija, tiedemies tai turisti ei ole pohjimmiltaan kovin paljoa muuttunut viimeisen parin tuhannen vuoden aikana – liikkumistavat ja kommunikointivälineet ovat kehittyneet.

Historiallisen taustoituksen jälkeen Vargas pureutuu residenssitaiteilijoiden maailmaan, taiteeseen ja

liikkuvuuteen. Aiheen monisyisyyden takia tutkijan näkökulman on oltava monitieteinen ja aineistojen monipuolisia, kuten Vargasilla onkin. Menetelmällisesti tutkimus nojaa kahteen lähestymistapaan, laadulliseen sisällön analyysiin ja käsitteelliseen viitekehykseen. Aineistona ovat kyselyjen tuottama kokonaisuus, valitun viiden taiteilijan kotisivut ja teokset sekä aihetta käsittelevä kirjallisuus. Näennäisestä hajanaisuudesta huolimatta tutkija pitää nyörit käsissään ja analysoi aineistoaan hyvin ja johdonmukaisesti. Aineiston keruu ja luokitus on esitetty selkeästi, mitä lukuisat kaaviot osaltaan avaavat.

Pohtiessaan residenssitaiteilijan määritelmää ja niitä piirteitä, joita tältä vaaditaan sopeutumiseen vierasteen kulttuuriin, Vargas esittelee eräänlaisen kulttuurien välisen sopeutumismallin. Vaikka residenssitaiteilijat matkustavat heille vieraisiin kulttuureihin vapaaehtoisesti ja omasta kiinnostuksestaan, niin silti ympäristöllä ja päivittäisillä rutiineilla on merkityksensä. Vaikka on tärkeä ymmärtää taiteilijaa kulttuurien välisessä viitekehyksessä, niin tutkijan on kyettävä näkemään ja tulkitsemaan myös teoksien kautta, miten residenssitaiteilija kokemansa niissä ilmaisee. Tutkija pohtii myös, miten visuaalinen analyysi toimii alati muuttuvien dokumentointikäytänteiden ja uusien katsomistapojen risteyksessä. Ehkäpä molemmat ovat hybridisen identiteetin reunamilla ja eräänlaisessa välitilassa. Vargas erittelee myös erilaisia ulottuvuuksia, joiden avulla voi

tunnistaa kulttuurisia eroja ja helpottaa taidemaailman toimijoiden välisiä yhteyksiä.

Väitöksessä tutkija analysoi kahden suomalaisen ja kolmen japanilaisen residenssitaitelijan vastauksia, kotisivuja ja performatiivista taidetta. Residenssitaitelijoiden taiteessa ja arkielämässäänkin keskeisiksi nousevat kokemukset välitilassa olemisesta sekä erilaiset esteet, jotka voivat olla sosiaalisia, teknisiä ja kulttuurisia. Vargasin tutkimus tuo esille residenssitaitelijoiden huolenaiheita, joista osa on yleensä maailmanpoliittisesta tilanteesta tai luonnon tilasta kumpuavia. Osa taas näyttää nousevan heidän sen hetkisestä elämäntilanteestaan kuten eristäytyneisyyden tunteet, yksityisyyden ja keskittymisen tarpeet. Paikan käsite tai paikkasidonnaisuus auttaa asioiden hahmottamista ja käsittelemistä samoin kuin ympäristön havainnointi ja turvallisuutta sekä järjestystä tuovat päivärutiinit. Tutkimuksen mukaan liikkuvuus asetti taiteilijat eräänlaiseen välitilaan. He omaksuivat hybridisen identiteetin, mikä puolestaan heijastui heidän taiteeseensa. Lisäksi tulokset osoittivat, että teknologian ja verkostoitumisen myötä taiteilijoiden liikkuvuus ja keskittyminen luovaan toimintaan helpottuivat sekä mahdollisuudet elinikäisen oppimiseen paranivat. Vargasin väitöksen yhtenä tutkimustuloksena voidaan pitää myös hänen kehittämänsä paikkasidonnaisten ja digitaalisen median kautta julkaistujen teosten tulkintamallia.

Rita Vargasin väitöskirja *International Artists-in-Residence 1990–2010: Mobility, Technology and Identity in Everyday Art Practices* haarautuu moneen suuntaan. Se tuo esille erilaisia residenssitaitelijan elämään ja tuotantoon vaikuttavia tekijöitä sekä mahdollisuuksia ymmärtää ja tulkita heidän paikkasidonnaisia ja digitaalisen median kautta julkaistuja teoksiaan. Kuitenkin tutkimuksen punainen lanka - residenssitaitelijoiden rajat ylittävän toiminnan tarkastelu kulttuurisessa, sosiaalisessa ja teknologisessä kehikossa - säilyy selkeänä ja pitää haarautuvat löydöt ja tulkinnat yhdessä. Vargasin väitöskirjaa voi lämpimästi suositella lähteeksi ja tutustuttavaksi residenssivierailua suunnitteleville taiteilijoille, heidän kanssaan toimiville ja heidän teoksiaan tutkiville.

FT Tuija Hautala-Hirvioja on toiminut syksystä 2014 Lapin yliopiston taiteiden tiedekunnan taidehistorian professorina. Hänen tutkimuskohteenaan ovat pohjoinen taide ja suomalainen nykytaide Jenny ja Antti Wihurin kokoelman viitekehityksessä. Hän väitteli 1999 Jyväskylän yliopistossa aiheenaan Lappi-kuvan muotoutuminen suomalaisessa taiteessa ennen toista maailmansotaa. Hautala-Hirvioja toimi vuosina 1995–2004 taidehistorian lehtorina Lapin yliopistossa ja vuosina 1986–1995 amanuenssina Aineen taidemuseossa Torniossa.

